

מלח, לפי שאין אחרים באין לה חובה, שהרי אין מביאים עמו עצים⁽⁴⁷⁾.

כדתניא: אבל היין של נסכים והדם והעצים והקטרת אין טעונין מלח.

והוינן בה: **מני** בשיטת איזה תנא נשנית ברייתא זו?

אי רבי, קשיא מה שכתוב בברייתא **שעצים** אין טעונין מלח, הרי רבי סובר שעצים טעונין מלח. **אי רבנן, קשיא קטרת**, שהרי מהכלל ופרט וכלל נתרבו כל הדברים שאחרים באין לה חובה, שטעונים מלח, והקטרת בכלל, שהרי צריכה עצים?

ומתריצין: **האי תנא הוא, דתניא: רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר:** כלל ופרט וכלל האמור בענין של מלח, כך הוא נדרש: **מה הפרט** דהיינו מנחה **מפורש** שהוא דבר שמקבל **טומאה, ועולה לאישים, וישנו על מזבח החיצון,** וטעון מלח, **אף כל דבר המקבל טומאה ועולה לאישים וישנו על מזבח החיצון** טעון מלח.

מלח⁽⁴⁶⁾ **וטעונין הגשה למזבח** — כמנחה!

ואמר רבא: לדברי רבי, עצים טעונין קמיצה כמנחה, שמרסק העצים לקסמין דקים, וקומץ מהם.

ואמר רב פפא: לדברי רבי, המתנדבים עצים צריכין להביא עמם עצים אחרים להסיקן, כשם שמביאים עם שאר הקרבנות.

ומתריצין: אין הכי נמי, **סמי** תסלק **מיכן עצים!** ולא גורסים בברייתא שממעטים עצים שלא יטענו מלח, שהרי הברייתא בשיטת רבי נאמרה, ולשיטתו עצים טעונים מלח.

ומקשינן: **ואלא קרא** של "מנחה", שדורשים ממנה בברייתא למעט כל שאין אחרים באין לה חובה, **למעוטי מאי? אי למעוטי דם** לבד, אין צריך ללמוד זאת מזה שאינו דומה למנחה, שהרי מהדרשה **מ"על מנחתך"** ולא מעל דמך **נפקא?**

ומתריצין: **אפיך** מברייתא **עצים, וכמו** שאמרנו שהברייתא בשיטת רבי, **ועייל יין של נסכים** במקומו, למעטו שאינו טעון

ממנחה הרי יש בזה דין עיכוב, וכמו שנתבאר לעיל בדעת הרמב"ם, אבל אם הוא רק מהדין הכללי של כל הקרבנות, יתכן שאינו מעכב.

47. לפי המבואר במסקנת הסוגיא אין טעמי הבריות שוים בזה, שלפי הבריתא הראשונה דלעיל הטעם שנסכים נתמעטו ממלח הוא משום שאין אחרים באים להם חובה, אבל טעם הבריתא השניה למעט נסכים הוא משום שאינם עולים לאשים, שהרי מעמידים בריתא זו כרבי ישמעאל. שו"ר שכבר עמד בהערה זו השאגת אריה בחדשות [טז].

שהרי יש אחריה סידור אברים, יעויין יומא [כד ב]].

46. פשוטת הסוגיא היא שלרבי לומדים דין קרבן עצים ממנחה גם לענין שצריכים מלח, אולם בדברי רש"י [ד"ה דם מעל מנחתך] משמע שיש עוד לימוד נוסף להטעין בהם מלח, שמאחר ולדברי רבי עצים צריכים עצים, וכמו שאמר רב פפא, אם כן חזר דין העצים להיות ככל דבר שאחרים באים חובה להם, שטעונים מלח, עיי"ש, ולכאורה יש נפקא מינה בין שני הטעמים לענין עיכוב בדיעבד, שמצד הלימוד

יצאו עציים — שאין מקבלין טומאה⁽⁴⁹⁾,
יצאו דם ויין — שאין עולים לאישים⁽⁵⁰⁾,

יצאה קטרת⁽⁵¹⁾ — שאינה קריבה על מזבח
החיצון אלא על מזבח הפנימי⁽⁵²⁾, שכל אלו

מזבח הנ"ל, ותירץ שיש חילוק בין נסכים הבאים ממחמת הזבח, ובין נסכים הבאים בפני עצמן שטעונים מלח, אולם הלחם משנה תמה שהרי הטעם שאין מלח בנסכים הבאים ממחמת הזבח הוא משום שאינו עולה לאשים, [או משום שאינו טעון עציים], ואם כן הוא הדין לנסכים הבאים בפני עצמן, ועיין מקדש דוד [יג] שמבאר שמאחר ואם לא היה איסור בכיבוי האש של המערכה, היו מזלפיין אותו על גבי האש, עיי' זבחים צא ב, משום כך נחשב שעולה לאשים, ועדיין צ"ע.

51. הקשה הראב"ד בפירושו לתורת כהנים [יב יד ד] הרי מקרא מפורש הוא בקטרת "ממולח" [שמות ל, ועיי"ש ברש"י ורמב"ן], ועוד שהרי שנינו בסדר עשית הקטרת [כריתות ו א] "מלח סדומית רובע", ותירץ שהגידון כאן הוא אם צריך ליתן מלח בשעת הקטרה מלבד המלח שנתנו בעת עשיתו, וכן הביא הליקוטי הלכות בשם פסקי תוס' לכריתות, ולכאורה כונתם כמו שכתב החזו"א [כה יז] שהמליחה צריכה להיות נעשית כשכבר ראויה הקטרת להיות נקטרת על המזבח, כלומר שכבר נתקדשה קדושת הגוף להקטרה, ומאחר שהמכתשת שבה נעשית אינה מקדשת אותה, משום כך צריך מליחה נוספת אחר שתתקדש בכלי, שהרי המלח הראשון שנמצא עכשיו בקטרת לא בא על ידי מעשה מליחה, אלא כאילו בא מאליו על ידי קוף, הואיל ולא נמלח בשעה הראויה לכך, עכ"ד, וכעין זה כתב גם כן המקדש דוד [יג].

אולם הליקוטי הלכות הביא מהכלבו שמפרש שמלח סדומית שנזכר בעשית הקטרת הוא לקיום מצות מלח, וכן ביאר הרדב"ז [איסורי מזבח ה יג] בדעת הרמב"ם.

52. הקשה הראב"ד בפירושו לתורת כהנים שם

48. כתב הקרן אורה שמכאן מוכח שגם לרבנן דרבי צריך לימוד על כך שעצים אינן טעונים מלח, וכמו שמבואר בדברי התוס' [ד"ה מלמד], שהרי רבי ישמעאל ודאי סובר כרבנן ולא כרבי, שלרבי עצים טעונים מלח, ובכל זאת הוצרך למעטם מכלל ופרט וכלל, וטעם הדבר הוא, דאף על גב שאינן קרבן גמור, מכל מקום שם קרבן עליהם, וכמו שנלמד מהפסוק ד"קרבן", ומה שלא העמדנו הברייתא דלעיל שעצים אינן צריכין מלח, כרבנן, הוא משום שמאחר והברייתא כרכה יחד דם ועצים, היה משמע שהוא קרבן גמור וכרבי, [אבל רבי ישמעאל לא כרך שניהם יחד], כן כתבו התוס'.

49. רש"י מפרש שמן התורה אינן מקבלין טומאה, אבל מדרבנן נטמאין הם מדין חיבת הקדש, והתוס' הקשו ע"ז, שהרי חיבת הקדש הוא מן התורה, ועל כן פירשו שהכונה היא שעצים בעלמא של חולין אינן מקבלין טומאה, ועיין מה שהבאנו לקמן בשם הקרן אורה ביאור אחר בזה.

50. הרמב"ם [איסורי מזבח ה יא] פסק דין זה דנסכים אינן צריכין מלח, וכתב ע"ז הכסף משנה שהרמב"ם פסק כרבי ישמעאל בנו של ריב"ב שמובא בבריתא, אולם הלחם משנה ועוד אחרונים כתבו שמדברי הרמב"ם מוכח שלא פסק כמותו, שהרי לא כתב שקטרת אינה טעונה מלח, אלא הרמב"ם סובר שגם לרבנן הדין הוא שנסכים אינם טעונים מלח, ומשום שאין אחרים באים להם חובה, כלומר שאינם צריכים עצים, וכן אינם מתירין, ואם כן אינם דומים בשום צד לקומץ המנחה, וכמו עצים לרבנן דרבי.

עוד כתב הרמב"ם [מעשה הקרבנות טז יד] שהמתנדב יין הרי הוא מולחו קודם שמנסכו, והקשה הכסף משנה מדבריו בהלכות איסורי

אין טעונין מלח.

והוינן בה: **אלא טעמא** שדמ אין טעון מלח משום **דמעטיה קרא לדם**, **הא לאו הכי** לוליא המיעוט הוה **אמינא** הייתי אומר **דמ ליבעי** צריך **מלח**, והרי **כיון דמלחיה נפיק ליה מתורת דם** (53) ואינו כשר עוד לזריקה על המזבח, ובלא קרא ידענו שאין הדם העומד לזריקה טעון מלח, שהרי אם ימלח את הדם, יפסול?

דאמר זעירי אמר **רבי הנינא**: **דמ שבישלו** ואכלו **אינו עובר עליו** משום איסור דם (54), שלא אסרה תורה אלא דם הראוי לכפרה בקדשים, ודם מבושל יצא מתורת דם ופסול למזבח.

ורב יהודה אמר זעירי: **דמ שמלחו** ואכלו **אינו עובר עליו** משום איסור דם, שגם הוא פסול לזריקה שמליח הרי הוא כרותח.

בזה כרבנן, מיעט בדוקא עצים משום שאינם מקבלים טומאה, מה שאין כן לבונה שיש בה דין חיבת הקדש, עכ"ד, ולפי דבריו מיושבת גם כן קושית הראב"ד הנ"ל מקטרת.

והעולת שלמה יישב לפי המבואר בחולין [ק"ז ב] שתבלין ראויים להצטרף עם האוכל להשלים שיעור של קבלת טומאה, אף על גב שבפני עצמם אינם מקבלים טומאה, ועל כן אי אפשר למעט לבונה וקטרת [שהם תבלין] משום שאינם מקבלים טומאה, שהרי מכל מקום ראויים הם להצטרף ולקבל טומאה עם האוכל, מה שאין כן עצים שאינם ראויים אפילו לזה.

53. לפי המבואר בסוגיא לקמן לדעת רש"י, הדין הוא שבחטאות החיצוניות הדם כשר לכפרה אפילו כשהקפהו באור, והוא הדין כשמלחו, ואם כן צריך פסוק לומר שבדמם אין מצות מלח, וצריך לומר שכל קושית הגמרא כאן הוא רק לפי מה שסברנו בסלקא דעתך שאין חילוק בין הקרבנות.

54. הפרי מגדים [יו"ד פתיחה לסי' סט העיקר הא'] כתב שהיה אפשר לפרש שאין בו מלקות אבל יש בו איסור תורה, אולם כתב שבדברי התוס' חולין [ק"א ד"ה דם] מבואר שהוא אסור רק מדרבנן, ובאמת שהרשב"א בחולין

מדוע לא מיעט רבי ישמעאל קטרת מצד שאינם ראויים לאכילה ואינם מקבלים טומאה, [ולכאורה מפורש הוא במשנה בזבחים [מה ב] שקטרת אינה ראויה לאכילה, ועיין עולת שלמה שהביא מקור אחר לזה, ויעיין עוד בראש יוסף פסחים [י"ט א] שדן בזה].

עוד הקשה הראב"ד למה לא מיעט רבי ישמעאל גם כן לבונה שאינה ראויה לאכילה ואינה מקבלת טומאה, ועל קושיא זו תירץ שמאחר ולבונה הבאה עם המנחה בכלי א' ודאי טעונה מלח, שהרי לומדים זאת מ"קרבן מנחתך", משום כך גם לבונה הבאה בפני עצמה צריכה מלח, עכ"ד, וביאר במנחת אברהם ע"פ דברי הגרי"ז שהובא לעיל, שנאמרו במלח שני מצוות, א', דין כללי בכל הקרבנות, ב', מצות מלח במנחה, שהוא דין בצורת עשיית המנחה, ועל זה חידש הראב"ד שלבונה הבאה עם המנחה הרי היא חלק מהמנחה עצמה, והדין מלח שבה הוא ממצות מליחה שנאמרה במסויים במנחות, ועיי"ש.

והק"ן אורה יישב ע"פ מה שמבואר בתוס' [ד"ה עצים], שהדין דעצים מקבלים טומאה מחמת חיבת הקדש, הוא רק לפי רבי הסובר שעצים קרבן גמור הן, אבל לרבנן אינם מקבלין טומאה, מה שאין כן לבונה שהיא קרבן גמור מקבלת טומאה, ואם כן רבי ישמעאל הסובר

ורב יהודה ידידיה אמר: אברים של קרבנות שצלאן תחילה חוץ למערכה של המזבח, והעלן לאחר מכן על המזבח, אין בהם משום "לריח ניחוח", שמכיון שנצלו שוב אין יוצא מהם ריח!?

את החלב וגמעו — חייב כרת משום דם או חלב! ובתחילה חשבה הגמרא, שהקפה את הדם על ידי בישול, ומכל מקום חייב עליו, וקשה לזעירי שאומר דם שבישלו אינו עובר עליו?

ומתריצין: לכך צריך קרא למעט נתינת מלח על הדם דמהו דתימא מישראל בה מלח משהו למצוה בעלמא ועל ידי אותו משהו לא יצא עדיין מתורת דם, קא משמע לן הפסוק שדם אין טעון מלח.

ומתריצין: לא קשיא. כאן זעירי שפוטר דם שבישלו, מדבר כשהקפה באור, כאן בכרייתא שכתוב שחייב על דם שבישלו, מדובר שהקפה בחמה! (55) וכדמפרש ואזיל:

גופא אמר זעירי אמר רבי חנינא: דם שבישלו אינו עובר עליו.

הקפהו לדם באור פטור, משום דלא הדר שאינו חוזר להיות לכמות שהיה, ונמצא שבטל ממנו תורת דם. אבל אם הקפהו בחמה חייב, הואיל והדר להיות צלול, כמו שהיה בתחילה, הלכך גם עתה כשהוא קרוש, לא יצא מתורת דם.

יתיב רבא וקא אמר לה להא שמעתא. איתיביה אביי: ממה שכתוב בכרייתא: הקפה הקריש את הדם ואכלו, או שהמחה

[קיא א] הביא דעת בעל העיטור הסובר שיש בזה איסור תורה כחצי שיעור. עוד כתב שם שדוקא על ידי בישול גמור בכלי ראשון הוא שנפקע שם דם ממנו, אבל על ידי כלי שני אפילו להדיעות [י"ד ריש ס' קה] שהוא מבליע ומפליט, מכל מקום אינו בשם בישול, ועל כן עדיין חייבין עליו משום דם, וכן על ידי כבישה אף על גב שהוא מבליע בכולו כבישול, מכל מקום לענין דם אינו חשוב כבישול, וגרע ממליחה.

דיחוי באיסורין לרבי יוחנן [לקמן נד], מכל מקום מאחר שיש דיחוי לענין קרבנות, אם כן הדם כבר אינו ראוי לכפרה משום הדיחוי, ואם כן גם איסור דם אין בו, ומתריצין שבחטאות החיצונות אין שום חסרון בזה שהוא קרוש, שגם אז הוא ראוי לכפרה, ועל כן חייב משום דם בין בחטאות חיצוניות ובין בדם חולין, הואיל וכנגדו ראוי לכפרה בקדשים, ובזה מדברת הבריתא דהקפה את הדם ואכלו שחייב, וזעירי הפוטר מדבר בחטאות הפנימיות, שבהם צריך שיהיה הדם צלול כדי לקיים הזאה, ועל כן בקפוי פטור גם כן משום איסור דם, דהואיל ובעצמו הוא דם ששייך בו הזאה, אילו היה צלול, משום כך אין מועיל מה שבכנגדו, בחטאות החיצונות, הוא ראוי לכפרה אפילו בקרוש, וכן רבי יוחנן שדיבר מדין דיחוי מדבר לענין חטאות פנימיות, ורבא חולק על זה וסובר שגם בחטאות פנימיות מועיל מה שבכנגדו [בחיצונות] הוא ראוי לכפרה. אולם התוס' מפרשים הסוגיא שיש כאן שני

55. הקרן אורה ועוד אחרונים מבארים שיטת רש"י בסוגיא, שדם שבישלו אין עוברין עליו משום דם, הואיל ואינו ראוי לכפרה מצד שהוא קפוי וקרוש, ובזה יש חילוק בין הקפה בחמה להקפה באור, שבחמה מאחר שהוא חוזר לכמות שהיה, האוכל ממנו כשחזר להיות צלול הרי הוא חייב, ועל זה מקשה הגמרא שגם בזה היה לנו לפטור מצד שכבר נדחה שעה אחת, והגם שאין

שיתחייב עליו כרת משום דם?

אמר ליה רבי יוחנן: הואיל ונדרחה מזריקה בשעה שהוא קרוש, ידחה לעולם. והילכך אין חייבים על אכילתו! (56)

אישתיק רבא!

אמר ליה אביי: דלמא לא קשיא. כי כאן בכרייתא שכתוב הקפה בחמה ואכלו חייב, מדובר בדם הטאות החיצוניות שראוי ליתנו על המזבח אף כשהוא קרוש, וממילא גם

ומקשינן: הקפהו בחמה, נמי לימא שהאוכלו פטור, שהרי בדם קדשים אינו ראוי שוב לזריקה על המזבח, דהואיל ואידחי מזריקה בשעה שהיה קרוש, אידחי לגמרי אף לאחר שנפשר, וכיון שאינו ראוי לזריקה אילו היה דם קדשים, אין חייב עליו משום אכילת דם!?

וראיה שאומרים בדם קדשים שקרש, הואיל ונדרחה מזריקה בזמן שהוא קרוש, נדרחה לעולם גם כשיפשיר, דהא בעא מיניה רבי מני מרבי יוחנן: דם שקרש ואכלו, מהו

שם דם לשיטת התוס', מבואר בדברי התוס' שהטעם הוא משום שאינו ראוי לזריקה, וביאר באתון דאורייתא [ד בן] שכל דבר שנשתנה מכמות שהיה על ידי בישול וכדומה הרי הוא פסול לקרבנות ולמצוה, וכמו יין המבושל שהוא פסול לנסכים [לקמן פו ב], וכן למדנו בסוכה [לן] לענין אתרוג הכבוש ומבושל שהוא פסול למצוה, וממילא גם איסור דם אין בו, משום שאינו ראוי לזריקה.

אולם הר"ן בחולין [מא א בדפי הרי"ף] כתב שדם המבושל נפקע שם דם ממנו, משום ששאינו כמות שהיה, עכ"ד, ומשמע שלדבריו אין זה מצד שאינו ראוי לכפרה, אלא הוא טעם בפני עצמו לענין איסור דם, והקשה בקהלות יעקב מה חילוק יש בין איסור דם לשאר איסורי מאכלות שבתורה, שאיסורם לא נפקע על ידי הבישול, אפילו אם ישתנו בזה לגרעיותא, כל זמן שהן ראויין עדיין לאכילת אדם, וכתב ליישב שמאחר ועיקר איסור דם מבואר בפסוקים שהוא מחמת שנפש וחיות הבהמה תלוי בו, ואם כן יתכן שכשבישלו כבר איבד הדם מסגולתו, ואינו יכול להוות עוד נפש הבהמה וחיותה.

56. הקשה השפת אמת מה שייכות קושיא זאת

נידונים, א', מצד שהדם שהוא מבושל או נמלח [אפילו הוא צלול] כבר אין בו תורת דם ונפקע שם דם ממנו, ב', מצד שהוא קפוי וקרוש ואינו ראוי לכפרה, וזעירי פטר מצד שנפקע שם דם ממנו, ומקשה הגמרא מהבריתא, ומתרצינן שבחמה לא נשתנה הדם בעצמותו, והראיה ממה שהוא חוזר לכמות שהיה צלול, ועל כן שמו הראשון עליו, ולכן אפילו כשהוא קפוי יהיה חייב עליו, ושוב מקשה הגמרא שהיה לנו לפטור אפילו בחמה מצד הטעם שאינו ראוי לכפרה, ואפילו כשחזר להיות צלול יהיה פטור משום דיחוי, ומתרצינן שיש חילוק בין חטאות פנימיות לחיצוניות.

ונפקא מינה רבתי ביניהם, שלרש"י דם חולין שבישלו באור חייב עליו, אבל להתוס' פטור, ורק כשבישלו בחמה יהיה חייב, ובזה ביארו האחרונים מחלוקת רש"י ותוס' בחולין [קט א] לענין דם שבישלו, עיי"ש. ולכאורה עדיין צ"ע ממה שכתב רש"י [ד"ה כאן בחטאות] בתוך דבריו, דהבריתא דהקפה את הדם מדברת כשהקפה בחמה, ולכאורה אין צורך לזה לפי כל הנ"ל. שו"ר שכבר העיר בזה השאגת אריה [חדשות טז], וכתב שטעות סופר הוא ברש"י.

ובעיקר הדבר שהבישול באור מפקיע ממנו

אפילו דם שקרש בחטאות הפנימיות ואכלו — חייב אף שאינו ראוי לכפרה בדם הואיל ודם קרוש כנגדו ראוי לנתינה בחטאות החיצוניות [שהיא כנגד ההזאה בפנימיות].

אמר רב פפא: מאחר שאמרנו שאף דם שאינו ראוי לכפרה חייב על אכילתו, הואיל ויש "כנגדו" דם הראוי לכפרה במקום אחר, הלכך דם של חמור שקרש ואכלו — חייב, אף על פי שחמור אינו ראוי לקרבן, הואיל ויש דם קרוש "כנגדו" ראוי לנתינה בחטאות החיצוניות! (58)

אמר רב גידל אמר זעירי: דם, בין שהוא לח בין שהוא יבש הרי הוא חוצץ לענין טבילה ולענין נטילת ידיים.

מיתבי: כתוב בברייתא: הדם והדיו והדבש והחלב כשהן יבשין — חוצצין, כשהן לחין — אינן חוצצין! (59) וקשה לזעירי שאומר:

בדם חולין חייב על אכילתו, הואיל והוא ראוי לכפרה בקדשים. ואילו פאן שפוטר רבי יוחנן בדם קרוש מדובר בחטאות הפנימיות שאין ראוי דם קרוש להזאה כדמפרש לקמן, ולכן פטור עליו משום דם אם אכלו.

אמר רבא: אדכרתן מילתא הזכרת לי דבר דאמר רבה אמר רב חסדא: דם שקרש בחטאות החיצוניות ואכלו — חייב! והטעם שחייב: "ולקח מדם החטאת ונתן על קרנת מזבח העולה" אמר רחמנא בדם החטאות החיצוניות. והדם של חטאות החיצוניות, אף על פי שהוא קרוש, ראוי הוא למזבח דבר לקיחה ונתינה הוא (57). אבל דם שקרש בחטאות הפנימיות ואכלו — פטור. ד"טבבל בדם והזה" אמר רחמנא בחטאות הפנימיות, והאי דם שקרש לאו בר טבילה והזאה הוא, וממילא בזמן שקרש אינו ראוי לגבי המזבח! ורבה ידידה חולק על רב חסדא, ואמר:

ואם כן ודאי שכל חידושו של רב פפא הוא רק בדם חמור שקרש, ונמצא שלפי רב חסדא יהיה פטור בזה, וקשה שמכיון שגם בדם של טמאים אנו מחייבים מאחר ושכנגדו בטהורים ראוי הוא לזריקה, אם כן הוא הדין כשקרש צריך לחייב על דמם, שהרי ראוי הוא לזריקה בחטאות חיצוניות, וכמו לענין דם חולין שחייב כשקרש, הואיל וראוי בחטאות החיצוניות, וכל מחלוקת רב חסדא ורבא הוא רק לענין דם הפנימיות שקרש, וכמו שנתבאר לעיל, מאחר שהוא מצד עצמו שייך בו זריקה אילו היה צלול, והשאגת אריה [שם] סיים שצריך נגר ובר נגר לפרק קושיא זאת, ויעויין בעולת שלמה מה שכתב בזה.

59. הקהלות יעקב [טהרות נח] הביא מחלוקת הראשונים בטעם הדבר שלא אינו חוצץ,

לדברי זעירי, הלא גם לולא דברי זעירי, מהבריתא דהקפה את הדם שחייב היה יכול להקשות על רבי יוחנן שפטר מצד דיחוי, והניח בצ"ע.

57. הקשה הקרן אורה ממה שאמרו בפסחים [סא] שחטו לקרבן פסח קודם התמיד, יהיה אחד ממרס בדמו כדי שלא יקרוש, עד אחר שיזרק דם התמיד, ומה איכפת לנו אם יקרש, [וכמו כן יש להביא ממה ששנינו במשנה [שם סד] ולא היו לבזיכין שוליים, שמא יניחום ויקרש הדם, ותירץ שמאחר ובפסח נאמר דין שפיכה, [עיי' סוף פסחים], משום כך צריך דם צלול בדוקא, עוד כתב שלכתחילה בכל הקרבנות צריך שיהיה צלול.

58. הקשו האחרונים הרי משנה מפורשת היא בכריתות [כ ב] שדם בהמה וחייה טמאים בכרת,

אפילו לח חוצץ?

ומתריצין: לא קשיא. הא זעירי שאמר דם לח חוצץ, דיבר בדסריך שמתחיל להתייבש קצת, הא הברייתא שכתוב דם לח אינו חוצץ, דיברה בדלא סריך, שהוא לח לגמרי.

כתוב "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח".

והוינן בה: "תמלח" למאי אתא? מספיק לכתוב "וכל קרבן מנחתך במלח".

ומשנינן: לברתניא: אי הוי כתיב רק "במלח", יכול תבוניה? [ולקמן מפרש לה] תלמוד לומר "תמלח". ואי היה כתוב רק "וכל קרבן מנחתך תמלח" יכול ימלח במי מלח? תלמוד לומר "במלח" דוקא!

עוד כתוב: "ולא תשבית מלח" ודרשינן: הבא מלח שאינה שובתת בין בקיץ בין בחורף. ואיזו — זו מלח סדומית שהים משליך לחוץ תדיר.

ומניין שאם לא מצא מלח סדומית שמביא מלח איסתרוקנית שנעשית מן הקרקע, ובידי אדם? תלמוד לומר "על כל קרבנך תקריב מלח" והמילה "תקריב" מיותרת לדרוש: תקריב — מכל מלח שהוא, בין סדומית בין איסתרוקנית!

ועוד דורשים מהפסוק: תקריב — מכל מקום שהוא, ואפילו מחוץ לארץ! (60) תקריב — ואפילו בשבת! (61) תקריב — ואפילו בטומאה! (62) והפסוק מלמדינו שמליחה

ועוד שיש איסור נוסף של הבערה בזה שמבעיר את המלח, עכ"ד. והשפת אמת העיר שלכאורה איסור זה הוא רק ריבוי בשיעורים, שנחלקו בזה הראשונים אם הוא אסור מן התורה או מדרבנן. והאחרונים כתבו שנצרך להתיר משום מליחת החלבים שאינם נחשבים כאוכל לענין זה, או משום מליחת הראש שהוא קרב עם עורו.

61. הקשה החזו"א והרי מליחה מעכבת בהקטרת הקרבן, שאמנם אם לא ימלח יהיה ריצוי וכפרה בקרבן, שלא יהיה חמור יותר מלא הקריב האימורים כלל, אבל מכל מקום אינה הקטרה בלא מלח, ואם כן מה צריך לימוד על כך שיותר למלוח בשבת, שמכיון שהתירה התורה הקטרת הקרבן בשבת, בהכרח שגם המליחה מותרת, שהרי אינה הקטרה מבלעדיה, ותירץ שכל העיכוב שנאמר בלא נמלח הוא רק בדבר שבו תלוי עיקר ריצוי הקרבן, וכמו קומץ המנחה וכדומה, אבל באימורין שאין הריצוי תלוי בהם, הרי ההקטרה כשירה בדיעבד אפילו בלא נמלח, ועיין בהערות לעיל [כ א] עוד בענין זה.

62. רש"י מפרש שהפסוק מלמדנו שהמליחה

שהמרדכי הביא בשם הרא"ם שהטעם הוא משום שאינו מקפיד על זה, אולם יש מהראשונים הסוברים שהמים מחלחלים מתחתיו ונוגעים לבשרו, ועיי"ש.

60. המשנה למלך [שבת יא ה] הקשה ממה שמבואר בשבת [ע"ה ב] ונפסק כן ברמב"ם שם שאין עיבוד באוכלין מן התורה, והרי העלו הקרבן למזבח אחר הפשט העור, ואם כן למה הוצרכנו ללמוד מפסוק להתיר המליחה בשבת, והביא בשם הרא"ה לתרץ שגם חלק הכהנים היה צריך מליחה, והרי אם רצו היו יכולים לאכול את הבשר שבחלקם עם העור, ולכן הוצרכנו להתיר המליחה בשבת, שהרי בזה יש משום עיבוד, עכ"ד, [ובעיקר דברי הרא"ה שיש מצות מלח בחלק הכהנים, יעויין מה שהבאנו בזה לעיל [כ א] בבאור דברי הרע"ב שם], ועיי"ש עוד במשנה למלך.

והגרע"ק איגר בגליון הרמב"ם שם הביא מתשובות מהר"ם מרוטנברג שתירץ על קושיא זו, שהתיר הכתוב להביא המלח דרך רשות הרבים, [ועיין פסחים ריש פ' אלו דברים],

מעבודת הקרבן היא, ודוחה שבת וטומאה בקרבנות ציבור.

והוינן בה: מאי "תבונהו" האמור בברייתא?

אמר רבה בר עולא: הכי קאמר אי הוי כתיב "במלח" יכול יתבננו שישים עליו הרבה מלח כתבן הניתן בטיט, תלמוד לומר "תמלח" שיתן עליו מעט מלח, כדרך שמולחין.

אמר ליה אביי לרבה: אי הכי, יכול "יתבננו" מיבעי ליה לכתוב בברייתא, ולמה נקט התנא לשון "יכול תבונהו"?

אלא אמר אביי: הכי קאמר: יכול יעשנו כבנין שיתן עליו מלח הרבה כבנין, שהוא שורה על שורה.

אמר ליה רבא לאביי: אי הכי, יכול "יתבננו" דהוא לשון בנין, מיבעי ליה לכתוב בברייתא?

אלא אמר רבא: אין לפרש כדברי רבה בר עולא וכדברי אביי, אלא זאת כוונת התנא

של הברייתא "יכול תבונהו"!

ומסבירה הגמרא את דברי רבא: מאי "תבונהו"?

אמר רב אשי: לשון נוטריקון הוא — יכול יתן בו הרבה מלח עד שיתן בו טעם כבינה שנותנת טעם באדם? תלמוד לומר "תמלח". [עיי' בבבא אור התוס'!].

כיצד הוא עושה את המליחה? מביא האבר, ונותן עליו מלח, וחוזר והופכו, ונותן עליו מלח, ומעלהו על גבי המזבח.

אמר אביי: וכן לקדירה? היינו, כשמולח הבשר להוציא דמו ולהכשירו לאכילה אין צריך למולחו יותר⁶³.

תנו רבנן: מלח שעל גבי האבר של הקרבן מועלין בו, שאם נהנה ממנו חייב קרבן מעילה. אבל מלח שעל גבי הכבש, ושבראשו של מזבח, [שבשני מקומות אלו מולחין הקרבנות ונופל מהם המלח], הרי אם נפל שם מלח מעל האבר הנמלח אין מועלין בו, שמלח זה שכבר נמלח שוב אינו

עוד מנחת אברהם בזה.

63. התוס' הביאו שיש ראשונים הגורסים "וכן לצלי", וסוברים שגם האוכל בשר צלי, צריך קודם למלחו ולהוציא דמו, ורק אח"כ מותר לאכלו, אולם הר"ן בחולין [ד ב בדפי הרי"ף] הביא שהרא"ה גם כן גורס "וכן לצלי", אולם מפרש שהכונה היא שגם חלק הכהנים צריך מליחה כדי לקיים מצות מלח, ולכן נקט אביי צלי, הואיל ולקדירה בכל ענין צריך מליחה כדי להוציא דמו, מה שאין כן בצלי שבחולין אין צריך מליחה, שיוצא הדם על ידי הצליה.

עבודה היא ודוחה טומאה, ואם כן לכאורה פשוט הוא שאין הנידון לענין פעולת המליחה, שהרי אדרבה בלא הפסוק לא היינו אוסרים למלוח בטומאה משום שאיננה עבודה כלל, אלא הנידון הוא לענין ההקטרה של המלח בטומאה, שבלא הלימוד מ"תקריב" היינו אוסרים להקריב הקרבן עם המלח בטומאה, שאמנם התירה התורה להקריב קרבן ציבור בטומאה, אבל עדיין לא היינו יודעים שמותר גם להקריב את המלח בטומאה, שזה כמו הקטרה נוספת בטומאה. ועיי' אבן האזל [איסורי מזבח ה יא ז] שכתב שלמדנו גם כן שמותר למלוח במלח טמא, ועיי'

ראוי למליחת קרבנות⁽⁶⁴⁾.

אמר שמואל: לא שנו שהכהנים נהנים מן המלח אלא לקרבנם, אבל לאכילה לא.

קא סלקא דעתין מאי "לקרבנם" — למלוח קרבנם, שמתירים הכהנים למלוח קרבנות עולה ומנחה שהם מביאים. ומאי לאכילה — לאכילת קדשים שאסורים למלוח במלח הקודש את בשר הקרבנות הניתן לכהנים לאכילה, כגון חזה ושוק המגיע להם.

והוינן בה: השתא למלוח עורות קדשים שזוכים בהם הכהנים יהבינן להו מלח של הקדש, לאכילת קדשים לא יהבינן?

דתניא: נמצאת אתה אומר: בשלשה מקומות במקדש המלח נתונה — בלשכת

אמר רב מתנה: מניין שמלח שעל גבי האבר מועלין בו? (65) אמר קרא "והקרבתם לפני ה', והשליכו הכהנים עליהם מלח, והעלו אותם עולה לה" משמע שהאבר עם המלח שניהם קרויין "עולה" ומועלין בהם [וביאר החזון איש שמועלין בו מתורת קרבן ולא מתורת קדשי בדיק הבית, שאף אם נפל חייב להקטירן, ולא אמרינן דאין מועלין משום שנעשה מצותן].

תנן התם: תנאי התנו בית דין על המלח ועל העצים של קודש שיהו הכהנים נאותין נהנים בהן?

למלוח בו, ונפקע קדושתו של המלח ואין בו מעילה, כדין כל דבר שנעשית מצותו, וכמו המלח שעל הכבש ושבראשו של מזבח שנתפור בעת המליחה, שאין בו מעילה, והטעם הוא דהואיל ואי אפשר שלא יתפור מהמלח כלום בשעת המליחה, כבר נתקיימה מצותו של המלח [שנתפור] בזה שהקרבן נמלח על ידי מדה זו של מלח, [כלומר דאמנם באותם הגורמים שנפלו בעת המליחה לא נתקיימה שום מצוה, מכל מקום מאחר שכן הוא טבען של דברים שמתפור אז מהמלח, משום כך אנו מתייחסים לכללות המלח ואומרים שמתוך כל המלח שנצרך כדי למלוח אבר זה, נתקיימה כבר מצותו], ואם כן הוא הדין אם יקח בידים מהמלח שעל האבר לא יהיה בו מעילה, שהרי כבר נעשית מצות המלח בכללותו, והמליחה אינה מתבטלת בזה שנוטל ממנה מעט מלח, אבל אחר הלימוד מהפסוק נתחדש שהמלח שכבר נמלח על הקרבן נתקדש בקדושת הגוף של קרבן, ודינו להיות קרב על המזבח מצד עצמו, וכל זמן שלא הוקרב לא נעשית עדיין מצותו, ולכן יש בו מעילה.

64. רש"י מפרש שהכונה היא להמלח שנופל כשמולחין את האברים שם, ואין בו מעילה משום שאינו ראוי עוד למלוח בו, והקשה השפת אמת מדוע אינו ראוי לאספו ולמלוח בו. ואולי כונת רש"י על הדם שכבר נמלח על האבר ונפל ממנו, שאינו ראוי למלוח בו שנית מפני הכבוד, [ועיין חזו"א כה טז]. והשפת אמת פירש שהכונה היא להמלח המונח שם קודם שמולחים האברים, שמאחר ומבואר לקמן בגמרא שהיה תנאי בית דין שיהיו הכהנים נהנים מהמלח לצרכי אכילת הקדשים, משום כך אין מעילה כלל קודם שנמלח, ואפילו שלשאר צרכיהם לא היו רשאים ליטול, מכל מקום מעילה גם כן אין בו אז.

65. החזו"א [כה טז] מבאר דאף על גב שודאי המלח קדוש בקדושת בדיק הבית, מכל מקום אם לא היה פסוק לומר שהמלח יש בו גם כן קדושת הגוף עצמית של קרבן, היינו אומרים שמאחר והקרבן כבר נמלח, אם כן כבר נעשית מצותו של המלח בזה, שהרי כל קדושתו הוא כדי